

РОЛЬ БІНАРНИХ (ІНТЕГРОВАНИХ) ЗАНЯТЬ «ІНОЗЕМНА МОВА + ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА» У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЦИХ ПРЕДМЕТІВ

Ледняк Ю. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаський державний педагогічний університет
вул. Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, Україна
вул. Наукова, 13, Дніпро, Україна (тимчасова адреса на час воєнного стану)
orcid.org/0000-0003-3621-1582
lednyak.yulya@gmail.com*

Ледняк Г. В.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Донбаський державний педагогічний університет
вул. Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, Україна
вул. Наукова, 13, Дніпро, Україна (тимчасова адреса на час воєнного стану)
orcid.org/0009-0007-1632-4754
lednyak1972@gmail.com*

Казаков І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
Донбаський державний педагогічний університет
вул. Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, Україна
вул. Наукова, 13, Дніпро, Україна (тимчасова адреса на час воєнного стану)
orcid.org/0000-0002-7536-6723
kazakov.i@i.ua*

Ключові слова: методика викладання зарубіжної літератури у вищій школі, методика викладання іноземної мови у вищій школі, підготовка майбутніх учителів іноземних мов і зарубіжної літератури, бінарні (інтегровані) заняття, інтегровані практичні заняття «іноземна мова + зарубіжна література», робота з оригіналами художніх творів.

Статтю присвячено розкриттю можливостей бінарних (інтегрованих) практичних занять «іноземна мова + зарубіжна література» для формування професійних компетентностей майбутніх учителів іноземної мови та зарубіжної літератури, адже, незважаючи на інтерес науковців до питань організації бінарних занять у ЗВО, питання проведення лекцій «іноземна мова + зарубіжна література» для майбутніх учителів цих дисциплін на тепер залишається невивченим.

Звернення до такої форми роботи зумовлено пошуком шляхів оптимізації процесу підготовки вчителів іноземних мов і зарубіжної літератури для нової української школи. Такі заняття дозволяють використати можливості оригіналів художніх творів, що вивчаються в курсі зарубіжної літератури, для покращення мовознавчої, літературознавчої та методичної підготовки здобувачів освіти.

На прикладі практичного заняття, присвяченого вивченню фантастичної повісті-казки «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» видатного представника німецького романтизму Е. Т. А. Гофмана, розглянуто прийоми та форми роботи з художнім твором і характер взаємодії викладачів іноземної (німецької) мови та зарубіжної літератури в ході заняття. Основними прийомами та формами роботи виступають переклад уривків твору, зіставлення оригіналу та професійного перекладу,

пояснення перекладацьких рішень, виділення слів, важливих для розуміння авторської концепції, та їх лексичний аналіз (включає роботу з перекладними, тлумачними словниками тощо та іншими інформаційними джерелами і – за потреби – коментар викладача іноземної мови), аналітична бесіда за твором, постановка проблемного питання на основі знань, отриманих під час лексичного аналізу, висновків, зроблених у процесі літературознавчого аналізу твору, складання сенкану українською та іноземною мовою, що стає своєрідним підсумком міркувань здобувачів вищої освіти.

Оскільки інтегровані заняття «іноземна мова + зарубіжна література», як доводить досвід авторів статті, дають можливість покращити професійну підготовку здобувачів освіти, такі заняття рекомендовано активно впроваджувати в освітній процес.

Перспективи дослідження передбачають розроблення як окремих інтегрованих занять з іноземних мов, які викладатимуть майбутні вчителі зарубіжної літератури, так і системи такої роботи загалом.

THE ROLE OF BINARY (INTEGRATED) CLASSES “FOREIGN LANGUAGE + FOREIGN LITERATURE” IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF THESE SUBJECTS

Lednyak Yu. V.

*Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic and Slavonic Linguistics
Donbas State Teachers' Training University
Heneral Batiuk str., 19, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
Naukova str., 13, Dnipro, Ukraine (temporary address during martial law)
orcid.org/0000-0003-3621-1582
lednyak.yulya@gmail.com*

Ledniak H. V.

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Donbas State Teachers' Training University
Heneral Batiuk str., 19, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
Naukova Str., 13, Dnipro, Ukraine (temporary address during martial law)
orcid.org/0009-0007-1632-4754
lednyak1972@gmail.com*

Kazakov I. M.

*Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic and Slavonic Linguistics
Donbas State Teachers' Training University
Heneral Batiuk str., 19, Sloviansk, Donetsk region, Ukraine
Naukova Str., 13, Dnipro, Ukraine (temporary address during martial law)
orcid.org/0000-0002-7536-6723
kazakov.i@i.ua*

Key words: *methods of teaching foreign literature in higher school, methods of teaching a foreign language in higher school, training of future teachers of foreign languages and foreign literature, binary (integrated) classes, integrated practical classes “foreign language + foreign literature”, work with original literary works.*

The article is devoted to revealing the possibilities of binary (integrated) practical classes “foreign language + foreign literature” for the formation of professional competences of future teachers of foreign language and foreign literature. Despite the interest of researchers in the organisation of binary (integrated) classes at university, the issue of conducting classes “foreign language + foreign literature” for future teachers of these subjects remains unexplored today.

The use of this form of work is due to the search for ways to optimise the process of training teachers of foreign languages and foreign literature for the new Ukrainian school. Such classes make it possible to use the possibilities of the original works of art studied in the course of foreign literature to improve the linguistic, literary and methodological training of students.

On the example of a practical class devoted to the study of the fantastic fairy tale story “Little Zaches called Cinnabar” by the prominent representative of German Romanticism E. T. A. Hoffmann, the article considers the methods and forms of working with a work of fiction and the way teachers of foreign (German) language and foreign literature interact during the class. The main methods and forms of work are translation of passages of a work, comparing the original and professional translation, explanation of translation decisions, emphasising words important for understanding the author’s concept and their lexical analysis (including work with translation, explanatory dictionaries, etc. and other information sources and, if necessary, a foreign language teacher’s commentary), analytical discussion of the work, posing a problematic question based on the knowledge gained during lexical analysis, conclusions drawn in the process of literary analysis of the work, and compiling a senkan in Ukrainian and a foreign language, which becomes a kind of summary of students’ thoughts.

Since integrated classes “foreign language + foreign literature”, as the experience of the authors of the article proves, make it possible to improve the professional training of students, such classes are recommended to be actively implemented in the educational process.

The authors see perspectives in the development of both individual integrated classes in foreign languages and foreign literature to be taught by future teachers and the system of such work in general.

Постановка проблеми. Потреба в підготовці майбутніх учителів, які не тільки добре знатимуть свій предмет (предмети), але й зможуть відповісти на виклики суспільства, творчо працювати в новій українській школі, стимулює викладачів педагогічних ЗВО до пошуку нових підходів до викладання, нових форм роботи зі здобувачами освіти. Однією з таких форм роботи є бінарні (інтегровані) заняття. Так, досвід проведення практичних занять «іноземна мова + зарубіжна література (історія зарубіжної літератури)» свідчить про їх продуктивність для підготовки майбутніх учителів іноземних мов і зарубіжної літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань організації бінарних (інтегрованих) занять у закладах вищої освіти зверталися Н. Кононець, Л. Красицька, А. Мельник, В. Тюріна, Л. Калініна, Ю. Климович та ін. Було розглянуто основні особливості організації бінарних занять, зокрема онлайн-лекцій, окреслено схему проведення заняття «економічна

інформатика + вища і прикладна математика» для майбутніх економістів, проаналізовано специфіку бінарних лекцій як інноваційної форми роботи в підготовці правників, упровадження в професійну підготовку майбутніх учителів англійської мови бінарних занять з англійської мови та методики її навчання тощо, але питання проведення занять «іноземна мова + зарубіжна література» для майбутніх учителів цих предметів на тепер залишаються поза увагою науковців.

Мета статті – розкрити можливості бінарних занять для формування професійних компетентностей майбутніх учителів іноземної мови та зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу. Важливе місце на практичних заняттях з іноземної мови та зарубіжної літератури посідає робота з оригіналами художніх творів (зрозуміло, що повноцінно працювати з оригінальною літературою здобувачі освіти мають можливість у межах курсів «Література країни (країн), мова якої (яких) вивчається»,

але ці курси часто є вибірконими). Розглянемо на конкретному прикладі основні особливості проведеного такого заняття.

Так, на практичному занятті, присвяченому повісті-казці Е. Т. А. Гофмана «Klein Zaches genannt Zinnober» («Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»), здобувачі освіти читають німецькою початок твору та з'ясовують, як називає Цахеса його мати і як це передається в перекладі (табл. 1).

Бачимо, що перекладач доволі точно передає ставлення матері до своєї дитини, при цьому уникаючи буквалізму. Але є в перекладі й смислова втрата: слово «der Wechselbalg» може перекладатися як «перевертень» або навіть «виродок», в «Українсько-німецькому словнику лайливих слів подано такий переклад: «знайдух (амбівалентне до дитини)» [2, с. 97]. Згідно з фольклорно-міфологічними уявленнями, der Wechselbalg – це гидка на вигляд дитина карликів, ельфів тощо або відьом чи чортів, які, щоб налякати людину, змусити служити собі, могли підмінити її немовля цією потворою [9], тому вибір слова «підміниш» для перекладу є більш вдалим.

Для з'ясування цього пропонуємо здобувачам вищої освіти звернутися до «Deutsche Universalwörterbuch» видавництва «Дуден»: «Wech|sel|balg: <...> (nach früherem Volksglauben einer Wöchnerin von bösen Geistern od. Zwergen untergeschobenes) hässliches, missgestaltetes Kind» [4, с. 1990]/«Вексельбальг (за давнім повір'ям, підкинута породіллі злими духами або карликами) бридка, спотворена дитина» (тут і далі, якщо не зазначено інакше, переклад наш – Г. Л.).

Далі читаємо та перекладаємо зі здобувачами освіти фрагмент, в якому описано малюка Цахеса (табл. 2).

Наступний крок у роботі – аналіз портретної характеристики Цахеса (цю роботу здобувачі освіти виконують під керівництвом викладача зарубіжної літератури). Зокрема, визначаємо тип портрета та засоби його створення.

Після цього пропонуємо зіставити переклад, виконаний студентами під керівництвом викладача німецької мови, з художнім перекладом С. Сакидона (особливу увагу просимо звернути на виділені моменти): «Те, що на перший погляд можна було цілком сприйняти за **химерно скрючений цурпалок дерева**, було не що інше, як потворний малюк якихось дві п'яді на зріст, що досі впоперек лежав у коробі, а тепер виліз і борсався та вурчав у траві. Голова в **потвори** глибоко запала між плечима, **на спині виріс горб, як гарбуз**, а зразу ж від грудей звисали тонкі, немов ліщинові палички, ноги, тож весь він був схожий на роздвоєну редьку. На обличчі неухважно око нічого б і не розгледіло, але, придивившись пильніше, можна було помітити довгий гострий ніс, що витикався з-під чорного розкошланого **чуба**, пару маленьких чорних очиць, що виблискували на зморщеному, як у старого, обличчі, – **проява**, та й годі» [1, с. 7].

Зазвичай здобувачі вищої освіти відзначають, що перекладач підсилює негативне враження, яке викликає даний уривок.

Як правило, труднощі викликає переклад слова «ein Alräunchen» (у перекладі С. Сакидона воно

Таблиця 1

Оригінал	Точний переклад	Переклад С. Сакидона
kleiner Wechselbalg unselige Mißgeburt kleiner Däumling [8]	маленький підміниш нещасний виродок маленький дюймовчик / хлопчик-з-пальчик	маленький виродок ненатла потвора [1, с. 7]

Таблиця 2

Оригінал	Переклад, виконаний студентами
«Das, was man auf den ersten Blick sehr gut für ein seltsam verkorpeltes Stückchen Holz hätte ansehen können, war nämlich ein kaum zwei Spannen hoher, mißgestalteter Junge, der von dem Korbe, wo er querüber gelegen, heruntergekrochen, sich jetzt knurrend im Grase wälzte. Der Kopf stak dem Dinge tief zwischen den Schultern, die Stelle des Rückens vertrat ein kürbisähnlicher Auswuchs , und gleich unter der Brust hingen die haselgerdünnen Beinchen herab, daß der Junge aussah wie ein gespalteter Rettich. Vom Gesicht konnte ein stumpfes Auge nicht viel entdecken, schärfer hinblickend, wurde man aber wohl die lange spitze Nase, die aus schwarzen struppigen Haaren hervorstarre, und ein Paar kleine, schwarz funkelnde Äuglein gewahr, die, zumal bei den übrigens ganz alten, eingefurchten Zügen des Gesichts, ein klein Alräunchen kundzutun schienen» [8]	«Те, що на перший погляд можна було би прийняти за дивний сучкуватий шматок дерева , насправді було спотвореним хлопчиком заввишки ледве дві п'яді, який, сповзши з кошика, де лежав поперек, тепер, гарчачи, качався по траві. Голова істоти глибоко стирчала між плечима, замість спини був схожий на гарбуз наріст , а трохи нижче грудей звисали тонкі, наче ліщинові пруди, ноги, так що хлопець був схожий на розколоту редьку. Несприйнятливим око не могло розгледіти більшу частину обличчя, але якщо придивитися уважніше, то ставав помітним довгий гострий ніс, що визирав з чорного кошлатого волосся , і пара маленьких виблискуючих чорним оченят, які, особливо з огляду на дуже старі, зморшкуваті риси обличчя, здавалося, виказували маленького альраунчика ». (Відредаговано Г. Ледняк)

взагалі відсутнє). Пропонуємо здобувачам освіти визначити спосіб творення цього слова. Воно утворене суфіксальним способом. Суфікс «-chen» є зменшувально-пестливим. Крім того, в корені відбувається чергування -a- /-ä- (тобто додатковим способом словотвору в даному випадку виступає внутрішня флексія (умлаут)).

Звернення до «Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm» / «Німецького словника Якоба Грімма та Вільгельма Грімма» дозволяє з'ясувати, що слово «Alraun(e)» є німецькою назвою мандрагори – рослини, корені якої, що можуть нагадувати людину, використовувалися в магічних цілях [5].

Словник «Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache» / «Великий словник німецької мови як іноземної» видавництва «PONS» вказує на два значення слова «Alraun(e)» – ботан. «menschenähnlich aussehende Zauberwurzel»/«схожий на людину магічний корінь» та «ein Zauberwesen»/«чарівна істота» [7, с. 150].

За повір'ям, у коренях мандрагори живуть людиноподібні, часто схожі на зморшкуватих малюків істоти, що мають чарівну силу. Їх теж називають альраунами. Зазвичай людям вони не шкодять, хоча іноді можуть над ними жорстоко пожартувати [3; 4, с. 129].

Слова «вексельбаль» і «альраун» у перекладі С. Сакидона не вживаються, але вони вводять у фольклорно-міфологічний світ гофманівського твору, тому їх опрацювання є важливим для розуміння «Крихітки Цахеса».

Ще одне слово, з яким ми працюємо на практичному занятті, – Цинобер, прізвисько Цахеса. Слово «Zinnober (der)» не перекладено, а транслітеровано. Воно багатозначне, і основне його значення – «блискуча золотисто-червона фарба (кіновар)» [4, с. 2077]. «Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm» вносить суттєве доповнення: «eine Verbindung von Quecksilber und Schwefel, von schöner hochroter Farbe, kommt selten in natürlichem Zustande als Bergzinnober oder merkurbhende vor und wird in der Regel aus einer Verbindung von Quecksilber und Schwefel künstlich hergestellt» [5] / «сполука ртуті та сірки красивого яскраво-червоного кольору, рідко зустрічається в природі у вигляді гірської кіновари або ртутної суміші і зазвичай виробляється штучно зі сполуки ртуті та сірки». Ртуть і сірка – речовини, яким приписували магичні властивості.

– Важливо обговорити такі питання:
– Чому Цахес отримав прізвисько «Zinnober»?
– Який саме подарунок зробила Цахесові фея Розабельверде (Рожа-Гожа-Зеленава)? Чому вона це зробила? На що сподівалася?

– Чому все пішло не так, як хотіла фея? До яких наслідків це призвело?

– Хто і чому міг бачити справжню природу Цахеса?

– Яким був фінал Цахеса?

Звернемо увагу на те, що слово «Zinnober» має також значення «непотрібна річ, мотлох / безглузда річ» (розмовне) [4, с. 2077]. Щоправда, це значення, як відзначено в «Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache» / «Електронному словнику німецької мови», фіксується з початку ХХ століття, насамперед у мовленні солдатів після Першої світової війни. Невідомо, чим саме зумовлено його виникнення. Одне з припущень – зв'язок з «Erfahrungen der Alchimisten <...>, die bei Verbindung von Quecksilber mit Schwefel nicht das erwartete Gold, sondern nur Zinnober erhielten» [6] / «з досвідом алхіміків, які за поєднання ртуті з сіркою отримували не очікуване золото, а лише кіновар».

Незважаючи на те, що таке значення слова «Zinnober» не пов'язане з гофманівським персонажем, ми вважаємо цілком слушним використати його для створення проблемної ситуації, зав'язкою якої стає питання «Чи можна вжити слово «Zinnober» у значенні «непотрібна річ, мотлох / безглузда річ» по відношенню до Цахеса?»

Своєрідним підсумком міркувань здобувачів освіти стає написання сенкану німецькою та українською мовами. Зокрема, було отримано такі результати (табл. 3).

Як бачимо, в німецькому варіанті було обіграно багатозначність слова «Zinnober», що певною мірою свідчить про засвоєння матеріалу заняття.

Протягом інтегрованого заняття здобувачі вищої освіти включаються в різні види роботи: здійснюють лінгвістичний та літературознавчий аналіз твору, перекладають, працюють зі словниками різних типів, зіставляють оригінал і переклад тощо. При цьому розвивається їх іншомовна та літературознавча компетентності (звернення до оригіналу сприяє більш глибокому розумінню художнього твору), творчі здібності, стимулюється їхній інтерес до читання творів в оригіналі тощо. Крім того, майбутні вчителі іноземної мови та зарубіжної літератури опановують методику

Таблиця 3

Zaches Hässlich, wertlos Betrügte, parasitierte, gediehn Eignete sich fremde Begabungen, Ideen Zinnober	Цахес Бридкий, нікчемний Обманював, паразитував, процвітав Привласнював чужі таланти, ідеї Потвора
--	---

роботи з оригіналами художніх творів, яку зможуть застосовувати на уроках літератури.

Важливо ретельно планувати такі заняття, чітко окреслювати місце кожного виду роботи, кожного завдання в системі цілого, гармонійно їх поєднувати, правильно розподіляти час.

Висновки. Отже, інтегровані практичні заняття «іноземна мова + зарубіжна література», під час яких здобувачі вищої освіти працюють як

з перекладами, так і з оригіналами художніх творів, дають можливість покращити професійну підготовку студентів, тому ми рекомендуємо активно впроваджувати їх в освітній процес.

Ми не претендуємо на вичерпне висвітлення проблеми. Подальшого розроблення потребують як окремі інтегровані заняття з іноземних мов, які викладатимуть майбутні викладачі зарубіжної літератури, так і система такої роботи в загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гофман Е.Т.А. Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер. *Крихітка Цахес* / пер. з нім. С. Сакидона, Є. Поповича ; основ. дати життя і творчості Б. Бунич-Ремізов. 5-е вид. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. С. 5–133.
2. Німецько-український словник лайливих слів / укладач О. Гаврилів. Львів : Априорі, 2005. 144 с.
3. Alraune (Kulturgeschichte). *Wikipedia*. URL : [https://de.wikipedia.org/wiki/Alraune_\(Kulturgeschichte\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Alraune_(Kulturgeschichte))
4. Deutsches Universalwörterbuch. 8., überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin : Dudenverlag, 2015. 2132 S.
5. Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. URL: <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>
6. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <https://www.dwds.de/>.
7. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache : Rund 77.000 Stichwörter und Wendungen. Stuttgart : PONS : Ernst Klett Sprachen GmbH, 2006. 2509 S. URL: https://www.academia.edu/49058525/PONS_Großwörterbuch_Deutsch_als_Fremdsprache_Ca_77_000_Stichwörter_und_Wendungen_by_PONS_GmbH
8. Hoffmann E.T.A. Klein Zaches, genannt Zinnober. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/etahoff/zaches/zaches.html>
9. Wechselbalg. *Wikipedia*. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/Wechselbalg>

REFERENCES

1. Hoffmann, E. T. A. (2013). Krykhitka Tsakhes na prizvysko Tsynober [Little Zaches, Great Zinnober]. *Hoffmann E. T. A. Krikhitka Tsakhes [Little Zaches]*/ translated from German by S. Sakydon, Ye. Popovych; the main dates of the life and work of B. Bunych-Remizov. 5th edition. Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. P. 5 – 133.
2. Nimetsko-ukrainskyi slovnyk lailyvykh sliv (2005) [German-Ukrainian dictionary of swear words] / Compiler O. Havryliv. Lviv : Apriori. 144 p.
3. Alraune (Kulturgeschichte) [Alraune (Cultural history)]. *Wikipedia*. URL : [https://de.wikipedia.org/wiki/Alraune_\(Kulturgeschichte\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Alraune_(Kulturgeschichte)).
4. Deutsches Universalwörterbuch (2015) [German universal dictionary]. 8., revised and expanded edition. Berlin : Duden publishing. 2132 p.
5. Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm [German dictionary by Jacob Grimm and Wilhelm Grimm]. URL : <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>.
6. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [Digital dictionary of the German language]. URL : <https://www.dwds.de/>.
7. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache : Rund 77.000 Stichwörter und Wendungen (2006) [Large dictionary of German as a foreign language: around 77,000 keywords and phrases]. Stuttgart: PONS : Ernst Klett Languages Ltd. 2509 p. URL : https://www.academia.edu/49058525/PONS_Großwörterbuch_Deutsch_als_
8. Hoffmann E. T. A. Klein Zaches, genannt Zinnober [Little Zaches, Great Zinnober]. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/etahoff/zaches/>
9. Wechselbalg [Cambion / Changeling]. *Wikipedia*. URL : <https://de.wikipedia.org/wiki/Wechselbalg>.